

על מי מוטל

החיוב של

כדיון הבן

קרח

בא

ברכת "על" המצוה או "לעשות" המצוה / מחלוקת בבלי וירושלמי / שהחיינו

לע"נ זאב אר"י ע"ה בן יבלחט"א שניאור זלמן גליק

בהסימן בשולחן ערוך שבו מדובר בענין פדיון הבן, כתוב ש"עבר האב ולא פדה את בנו, כשיגדיל

חייב לפדות את עצמו".¹

המקור לזה הוא ממסכת קידושין, כשמדובר על חיובי האב לבנו. כותב הברייתא, "האב חייב בבנו . . . לפדותו".² ושואל הגמ' "מנלן?" ומתרץ, שכתוב "כל בכור בבניך תפדה".³ וממשיך, "והיכא דלא פרקי" (פדאו) אבוא מיחייב איהו למפרקי" דכתיב פדה תפדה".

דיו זה מובא בגמ' ירושלמי,⁴ עם מקור אחר. מובא שם ברייתא, "מנין שאם לא עשה לו אביו חייב לעשות לעצמו? תלמוד לומר (וכל בכור) אדם (בבניך) תפדה."⁵ ומפרש הקרבן עדה, "דאדם מיותר קרי ביה, שתבת "אדם" שהוא מיותר, ומזה לומדים שאדם חייב לפדות את א"ע.

וצ"ל מדוע מובא אותו הדין בשתי מקורות?

ב בכדי להבין זה צריך להקדים, שיש לבאר חיוב האב לפדות את בנו בשתי אופנים:

א. החיוב הוא על הבכור, אלא היות שהוא עדיין צעיר האב מחויב לפדותו. (ע"ד שליח).

ב. החיוב הוא על האב, וכך משמע מהפסוק "וכל בכור אדם בבניך תפדה".

הנפקא מינה הוא, אם אב לא פדה את בנו בהיותו קטן, ועכשיו הוא גדול, האם האב עדיין יכול לפדותו. או שהאב לא יכול לפדות את בנו, כי מעיקרא שה לא הי' החיוב שלו, ועכשיו שסר המניעה של הבן, שהי' קטן, כבר אין לאב שייכות עם מצוה זו.

1 יו"ד סימן ש"ה סעיף ט"ו

2 כ"ט, א

3 שמות לד, כ

4 קידושין פרק א' הלכה ז'

5 שמות י"ג, י"ג

(הרשב"א⁶ וספר החינוך⁷ סוברים כאופן הא'. ומביא המנחת חינוך⁸ על זה ראי' מהגמרא שמדבר על חיובים שיש לאב לבנו. שא' מהם הוא שחייב למצוא לו אשה, שהוא במוכח כשהבן כבר גדול, וכמו כן כמה וכמה מצות הנמנים שם. שמזה נראה שגם ענייננו שייך אפי' כשהבן גדול. וסובר הריב"ש⁹ כאופן הב', שבזה הוא מבאר ההלכה בהרמב"ם שאב הפודה את בנו מברך "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו על פדיון הבן", שמשמעות של "על" הוא שהחיוב אינו על המברך, ובן הפודה את עצמו הוא מברך "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו לפדות את הבן", שמשמעות של "לפדות" הוא שהחיוב הוא על המברך.)

ג ויש לומר שזהו החילוק בין הבבלי והירושלמי. שלפי הירושלמי, שתי הדינים, שחייב אב לפדות את בנו, וכשיגדיל חייב הבן לפדות את עצמו, נלמדים מאותו פסוק. שהמשמעות הוא, שכבר מעיקר המצוה מוטל החיוב על הבן, אלא שאם אינו יכול, מכיון שהוא קטן, האב חייב לפדותו.

אבל לפי הבבלי, מקור חיוב הבן הוא מפרשת קורח, איפה שנמנים המתנות כהונה. ובפרשת בא, מקור המצוה, מדובר רק על חיוב האב, ולפי זה מסתבר שעיקר החיוב הוא על האב, ובמתנות כהונה מדובר על החיוב שעדיין קיים על הכהנים.

(לפי זה נוכל להבין הסיפור במסכת פסחים. "ר' שמלאי איקלע (הגיע) לפדיון הבן. בעו מיניה, פשיטא על פדיון הבן אבי הבן מברך. ברוך שהחיינו הכהן מברך, או אבי הבן מברך?" ותירץ, ש"אבי הבן מברך שתיים".

וצ"ל: א. מדוע מקדימה הגמ' "פשיטא על פדיון הבן אבי הבן מברך"? ב. בהתירוץ הי' צ"ל "אבי הבן מברך שהחיינו" כי השאלה היתה רק על ברכה זו, ולא על הברכה הראשונה, ומדוע אמר "אבי הבן מברך שתיים"?

לפי המובא לעיל בשיטת הבבלי יובן. מלשון פשיטא (שאבי הבן מברך) משמע שהוא תמיד מברך, גם כשהגדיל הבן. ומזה רואים שזוהי מצוותו. ולכן שואלים, מכיון שזה מצוות האב, האם הוא גם מברך? (שאם הי' רק בתור שליחות

6 תשובות חלק ב' סימן שכ"א

7 מצוה שצב

8 מצוה ב, אות ד'

9 תשובות סימן קל"א

אין מקום לומר שהאב יברך שהחיינו, כי לא מוצאים ששליח יברך שהחיינו. ומתרתת הגמ' ש"אבי הבן מברך שתיים" שתיים מאותו טעם, שהוא מצוותו.

ד כתוב "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל"¹⁰ ואומר המדרש¹¹ שמה שהקב"ה עושה בעצמו, הוא אומר לישראל לעשות. ומשה יודעים שגם הוא מקיים מצות פדיון הבן. דהיינו לפדות "בני בכורי ישראל" מהגלות.

והחידוש מכל האמור לעיל הוא בהקדים, שהגאולה יכולה להיות בשתי אופנים: לפי הבנתנו, הבנת האדם, ולפי הבנת הקב"ה, שהוא למעלה ממדידה והגבלה. והבבלי מלמדנו שמצות פדיון הבן הוא מצות האב, ובענינינו, שהגאולה, פדיון הבן דהקב"ה, הוא לפי תכונותיו, שהם למעלה ממדידה והגבלה, ולמעלה מסדר השתלשלות, ונזכה לראות גילוי זה במהרה בימנו אמן!

על פי לקוטי שיחות חלק י"א פרשת בא שיחה ב'

10 תהלים פרק קמ"ז
11 שמות רבה פרשה ל', ט

קיצור לחזרה

1. דין שהבן צריך צריך לפדות את עצמו כשהגדיל אם לא פדאו אביו.

2. מקור לפי הבבלי מפרשת קרח, ולפי הירושלמי מפרשת בא. מהו החילוק בין ב' מקורות אלו?

3. ב' אופנים בחיוב האב. חיובו של האב או "שלוחו" של הבן.

4. נפקא מינה, אם האב חייב (ויכול) לפדות את בנו לאחר שהגדיל.

5. להבבלי - כן, כי המצוה היא מצות האב. להירושלמי - לא, כי המצוה היא באמת מצות הבן [על פי זה ביאור בסוף גמרא פסחים].

6. חיובו של האב - הקב"ה לפדות בנו בפנימיות הענינים. גאולה מהגלות באופן דלמעלה מסדר השתלשלות.